

Oslo, 20.12.2024

Skriftlig innspill fra Norges Verdensarv til Klima- og miljødepartementet om statsbudsjettet 2026 Prop. 1 S

Om Norges Verdensarv

Norges Verdensarv er en medlemsorganisasjon for de åtte norske verdensarvområdene som er innskrevet på UNESCOs liste for kultur- og naturarv. Disse er: Bryggen i Bergen, Urnes stavkirke, Røros Bergstad og Circumferensen, Bergkunsten i Alta, Vegaøyen, Vestnorsk fjordlandskap, fire målepunkter for Struves meridianbue og industriarven Rjukan-Notodden. Norges Verdensarv arbeider for å styrke samarbeidet mellom verdensarvområdene og bidra til å ivareta deres fellesinteresser og være en ressurs i utviklingen av en god verdensarvpolitikk. Et viktig mål er videre bidra til økt kunnskap om og engasjement for den norske verdensarven og økt lokal verdiskaping. Vi har syv fylkeskommuner, 19 kommuner og et tyvetalls organisasjoner som våre medlemmer.

Hovedpilarer for våre innspill til budsjettet for 2026 er:

- Norges statspartsforpliktelser etter verdensarvkonvensjonen
- De nasjonale miljømålene i Meld. St. 16 (2019-2020) Nye mål i kulturmiljøpolitikken

Det er svært positivt at det over Kultur- og likestillingsdepartementets tilskuddsordning for nasjonale kulturbygg, kap. 322, post 70 er gitt investeringsmidler til å realisere et nybygg på Ornes med verdensarvsenterfunksjoner for Urnes stavkirke. Videre er det gledelig at det er gitt et investeringstilskudd på 5 mill. kroner til utvikling av ytterligere et verdensarvsenter og at disse midlene for 2025 er øremerket for Rjukan-Notodden industriarv. Verdensarvsentrene er helt sentrale arenaer for å spre kunnskap og engasjement i verdensarvarbeidet i tråd med forpliktelsene i

verdensarvkonvensjonen og er vesentlige i å legge til rette for lokal deltagelse og påvirkning i samsvar med de nasjonale målene på kulturmiljøfeltet.

Forslag: For statsbudsjettet i 2026 anser vi det som svært viktig at det settes av statlige budsjettmidler for å autorisere verdensarvsenter i Nærøysfjorden (delområde Vestnorsk fjordlandskap) og for Bryggen i Bergen. I de videre budsjettprioriteringer foreslår vi at det lages en opptrappingsplan for de statlige investeringstilskuddene til utvikling av verdensarvsentere slik at målet om at alle verdensarvsteder skal ha et verdensarvsenter kan nås så raskt som mulig.

I Kulturmiljømeldingen: Meld. St. 16 (2019-2020) Nye mål i kulturmiljøpolitikken ble det formulert og videreført høye ambisjoner og mål for verdensarvpolitikken. Målene gjentas også i det fremlagte forslaget til statsbudsjett for 2025. Dette er viktige mål, men de siste årene har vi sett en gradvis nedgang i støtten til verdensarv. Uten tilstrekkelige midler bremser arbeidet opp. Det er nå et stort gap mellom de høye ambisjonene som er satt for forvaltningen av verdensarven og den økonomiske støtten som gis til arbeidet. Vi ber derfor om at tilskudd til arbeidet med å bevare og forvalte verdensarven økes.

Verdensarven i Norge utfordres nå på flere måter og vi foreslår tre nødvendige og konkrete tiltak i statsbudsjettet for 2026:

1 Verdensarven trenger et økonomisk vedlikeholdsløft

Tilskuddsordningen i kap 1429 Post 79 skal medvirke til å oppfylle forpliktelser Norge har etter Unescos verdensarvkonvensjon og bidra til at verdensarvområdene blir utviklet som fyrtårn for den beste praksisen innen natur- og kulturmiljøforvaltning når det gjelder tilstand, forvaltning og formell beskyttelse. I regjeringens forslag til budsjett anføres det at: «Det rapporteres om et stort og økende behov for tiltak og oppfølging for å ivareta målene om best mulig tilstand, forvaltning og formell beskyttelse på de åtte norske verdensarvområdene». Det er i dag dårlig samsvar mellom de høye ambisjonene som satt for forvaltningen av verdensarven og det faktum at støtten til arbeidet med å bevare og forvalte verdensarven i budsjettpostene i kap. 1429 Post 79 og ny Post 76 (tidligere Post 80) og Post 80 (kap 1420) har stått stille over flere år.

Det er et betydelig og alvorlig vedlikeholdsetterslep på flere av verdensarvstedene. For flere av stedene gjelder at klima- og naturkrisen fører til at verdensarven i enda større grad trenger nødvendig vedlikehold. Derfor er

det uheldig at det i forslaget til budsjett for 2025 foreslås kun en nominell videreføring av bevilgningen på Post 79 på 56,8 mill. kroner. At tilskuddene til verdensarv på Post 79 og på Post 76 (tidligere Post 80) og Post 80 (kap 1420) på statsbudsjettet har hatt en gradvis nedgang bidrar til et akselererende etterslep i arbeidet med å sikre og å videreutvikle verdensarvverdiene. Dette understreker behovet for at tilskuddene økes. Verdensarven tilhører oss alle og skal bringes videre til kommende generasjoner. Uten tilstrekkelige midler og tiltak risikerer vi at verdensarven forringes.

Forslag: Vi foreslår derfor en dobling av støtten til arbeidet med verdensarv over kap 1429 Post 79 og ny Post 76 (tidligere Post 80) og Post 80 (kap 1420). Vi vil videre anbefale at regjeringen igangsetter en kartlegging og tilstandsvurdering av nå-situasjonen i de åtte norske verdensarvområdene for å ha et godt nok kunnskapsgrunnlag for å sikre og videreutvikle verdensarvverdiene i et langsiktig perspektiv.

2 Vi trenger økte verdiskapingsmidler for verdensarven

Lav befolkningsvekst og fraflytting er en tydelig trend på flere av de norske verdensarvstedene. Dette er en uheldig utvikling som vi må snu. For å sikre verdensarv-verdiene trenger de 20 norske verdensarvkommunene og de syv fylkene som forvalter verdensarv, støtte i arbeidet med å utvikle verdensarvverdiene som ressurs i arbeidet med å legge til rette for livskraftige lokalsamfunn, lokal verdiskaping, bygdevekst og økt bosetning i distriktene.

Mange verdensarvkommuner opplever i dag at initiativ for næringsutvikling kommer i konflikt med forvaltningen av verdensarven. Det er svært uheldig om verdensarven blir sett på som en hemsko. Derfor er vi glade for tiltaket i Post 60 Kulturmiljøkompetanse i kommunene som blant annet skal stimulere til alternativ næringsutvikling på Vega, innenfor rammen av verdensarvverdiene, men vi ønsker at ordningen utvides til å gjelde alle de norske verdensarvstedene, så det kan monne.

Utfordringene ved de åtte norske verdensarvstedene er varierende og vi vet til dels for lite om dem, jf. forslaget over om kartlegging og tilstandsvurdering. På samme måte varierer det potensialet som ligger i verdensarvverdiene til å ta disse i bruk som en ressurs i utviklingen av lokalsamfunn og verdiskaping. Forvaltningen av verdensarven krever et sektorovergripende samarbeid og et verdiskapingsprogram for verdensarv kan derfor med fordel realiseres i samarbeid mellom flere departementer og direktorater. Den eksisterende ordningen Landbruk i verdensarven er et slik eksempel.

Forslag: Vi foreslår en større satsing på verdensarven i form av et nytt og sektorovergripende verdiskapingsprogram for verdensarv som kan bidra til at verdensarven blir en kilde til utvikling, både for de som bor og lever i verdensarven, og for det større samfunnet rundt oss. Dette kan eventuelt skje ved at Post 60 Kulturmiljøkompetanse i kommunene som blant annet skal stimulere til alternativ næringsutvikling på Vega, innenfor rammen av verdensarvverdiene økes og utvides til å gjelde flere verdensarvsteder med tilsvarende sum på 10 millioner til hvert verdensarvsted fordelt på to år.

Alternativt forslår vi at det i statsbudsjettet for 2026 forslås et prosjekt for å kartlegge relevante virkemidler i verdensarvarbeidet på tvers sektorene med sikte på en mer koordinert virkemiddelbruk og bedre måloppnåelse enn dagens sektorbaserte bruk av virkemidlene i statsbudsjettet gir grunnlag for. Vi viser her til oppfordringene fra statssekretær Kjersti Bjørnstad i Klima- og miljødepartementet i hennes innlegg under Verdensarvforumet 19. november i år om sektorovergripende arbeid som alternativ til ett eget program. Erfaring tilsier at sektorovergripende arbeid vanskelig lar seg realisere uten en tung politisk forankring f.eks i form at et statssekretærutvalg og vi ser derfor gjerne at det etableres et slikt utvalg.

3 Vi trenger en styrking av Norges Verdensarvs arbeid

Norges Verdensarvs har som formål å ivareta og fremme de norske verdensarvstedenes fellesinteresser og bidra til bevaring og utvikling i samsvar med UNESCOs verdensarvkonvensjon og beste praksis. De siste årene har Norges Verdensarv arbeidet aktivt for å styrke samarbeidet mellom verdensarvområdene og slik bidra til kunnskaps- og erfaringsdeling gjennom vårt Verdensarvforum og andre samarbeidsnettverk og prosjekter. Videre arbeider organisasjonen aktivt for å fremme de norske verdensarvstedenes fellesinteresser og være en ressurs i utviklingen av en god verdensarvpolitikk gjennom deltakelse i politiske dialoger, høringer om statsbudsjettet, ulike forskrifter og lovforslag, relevante Stortingsmeldinger med mer. NVA har også tatt et viktig initiativ til den første folkevalgtopplæringen i verdensarv som ble gjennomført sammen med direktoratene i november 2023.

Hovedmålene slik de er nedfelt i kulturmiljømeldingen Meld. St. 16 (2019-2020) er engasjement, mangfold og bærekraft. Å bringe verdensarven ut til nye generasjoner og til nye målgrupper nasjonalt og lokalt er i tråd Verdensarvkonvensjonen og målene for norsk kulturmiljøpolitikk. Norges Verdensarv bidrar aktivt med sitt formål og innsats til å realisere disse målene. Konkret har NVA i de senere årene hatt ansvaret for å utvikle innholdet i utstillingen "Vår verdensarv". Videre har arbeidet med å ferdigstille utstillingen

og få den åpnet og vist ved de tre første verdensarvstedene vært en viktig prioritet for NVA de siste årene. Vi gleder oss over at utstillingen har blitt så godt mottatt av publikum og at Riksantikvaren arbeider videre for å få utstillingen ut til de fem andre verdensarvstedene. Norges Verdensarv vil gjerne også i fortsettelsen bidra til det videre arbeidet med utstillingen bla i form av redaksjonelt arbeid og ansvar mv.

Per i dag arbeider NVA også med å finansiere og produsere en ny tv-serie om verdensarv i samarbeid med Fabelaktiv for visning på NRK. Serien er p.t. støttet av NRK, Riksantikvaren, Kulturdirektoratet, Bergesenstiftelsen, Filminvest, Østnorsk filmsenter, Telemark fylke, Fabelaktiv og Norges Verdensarv. Alle involverte har stor tro på at tv-serien vil nå ut til et bredt publikum, og vil være en viktig milepæl i arbeidet med å formidle historien om verdensarven i Norge.

I 2023 initierte NVA en stor satsing kalt «Verdensarvinger» for å bringe verdensarven ut til flere barn og unge. Satsingen består av et verdensarvtrainee-program, utvikling av en ny nettside og nasjonale undervisningsopplegg om verdensarv i grunnskolen. Satsingen har vært mulig ved hjelp av støtte fra Sparebankstiftelsen DnB og gjennom en betydelig egeninnsats fra NVAs side. Gjennom prosjektstøtte fra Sparebankstiftelsen DnB til Verdensarvinger har NVA fra februar 2023 og frem til november 2025 engasjert en prosjektleder som jobber spesifikt med satsingen for barn og unge. Det er per nå usikkert om støtten vil bli videreført etter 2025. Vi opplever stor etterspørsel etter det NVA kan tilby når det kommer til formidling av verdensarven til barn og unge og nye målgrupper, men knappe midler gjør det vanskelig å nå ut til alle vi ønsker å nå.

Styret i Norges Verdensarv og Norges Verdensarvs Politiske Råd vurderer NVAs rolle som medlems- og interesseorganisasjon for alle som forvalter verdensarven i det daglige, fordelt på 20 kommuner, syv fylker og et tyvetalls institusjoner som svært viktig. Det er stor etterspørsel etter NVAs arbeid og tjenester, men knappe midler gjør det vanskelig å jobbe så aktivt som vi ønsker i forhold til våre medlemmer.

NVAs budsjetter er stramme og støtten over statsbudsjettet er relativt begrenset på 1,1 millioner. Gitt den pressede økonomien i så vel fylker som kommuner anser vi i NVA det som lite realistisk at inntektene fra medlemskontingenter som i dag er på om lag 460 000 kan økes nevneverdig.

Forslag: Norges Verdensarv ber om at driftsstøtten til Norges Verdensarv økes fra 1,1 mill. til 2,2 mill. i statsbudsjettet for 2026 slik at Norges Verdensarvs arbeid med å ivareta og fremme de norske verdensarvstedenes fellesinteresser og bidrag til bevaring og utvikling i samsvar med verdensarvkonvensjonen kan styrkes. Konkret vil dette bidra til at organisasjonen kan ha to ansatte som arbeider med å realisere organisasjonens hovedmål i stedet for kun en ansatt.

Med vennlig hilsen fra og på vegne av

Styret i Norges Verdensarv

ved Jan S. Dølør
styreleder

Liv Astrid Sverdrup
direktør